

Suomen ortodoksisen kirkon ympäristöohjeisto

Oi Herra, kuinka ihanaa on olla Sinun vieraanasi: tuuli on täynnä tuoksuja, vuoret kurottuvat taivasiin, vedet kuin rajaton peili josta heijastuu auringon kultaiset säteet ja ajelehtivat pilvet. Koko luonto kuiskailee salaisesti; rakkautesi sinettiä kantaen linnut ja kaikki maan eläimet hengittävät hellyyden syvyyksiä. Kaipauksemme herää iloon pysyen ikuisesti maassa ja iättömän kauneuden keskeltä kuuluu huuto: Hallelujaa!

Sinä toit minut tähän elämään kuin lumottuun paratiisiin. Lintujen laulusta soiva taivas on kuin syvä, sininen malja. Olemme saaneet kuulla metsän rauhoittavaa kuiskailua ja vesien kaunista musiikkia. Olemme saaneet maistaa hedelmiä ja tuoksuvaa hunajaa. Kuinka miellyttävää onkaan olla kanssasi maan päällä: on ilo olla vieraanasi.

*Akatistos luomakunnalle, 2. kontakki ja iikossi.
Kirjoittanut metropoliitta Trifon (Turkestanov) vuonna 1934
Suom. J. Lyytinen, tark. M. Wallgrén*

Sisällysluettelo

1 Luomakunnan pyhittämiseksi	4
2 Jatkuvaa työtä ympäristön huomioimiseksi	6
2.1 Ympäristöasioiden seurantaryhmä	6
2.2 Ympäristöohjelma seurakunnan työvälineenä	6
2.3 Ohjeiston tarjoama tuki	8
3 Kirkon kasvatusvastuu	9
4 Eettinen sijoittaminen	11
5 Eettistä kuluttamista tarpeen mukaan	12
6 Toiminnan ympäristövaikutukset	14
6.1 Kiinteistöt	14
6.1.1 Energian ja veden kulutus	14
6.1.2 Puhdistus ja puhdistusaineet	15
6.1.3 Rakentaminen ja korjaus	15
6.2 Jätteitä vai raaka-aineita?	16
6.3 Toimistotyö	17
6.4 Metsät ja hautausmaat	18
6.5 Matkat	19
Liitteet	

1. Luomakunnan pyhittämiseksi

Ortodoksisen kirkon jumalanpalveluksessa käytetään monia aineita. Rukouksessa on mukana vettä, öljyä, viiniä, vehnänjyviä, metsän ja peltojen satoa sekä suitsutuspihkaa, hiiltä, eri metalleja, puuta ja kankaita. Ikonissa kivi-, kasvi- ja eläinkunnan aineet yhdistyvät väreiksi ja viivoiksi, jotka puupinnalle tai kiviseinälle piirtää ihmisen käsi. Kirkkorakennus on luomakunnan ylistysvirsi, jossa rakennusaineet yhtyvät ihmisen työhön. Liturgian ytimessä, pyhässä ehtoollisessa, leipä ja viini muuttuvat Kristuksen ruumiiksi ja vereksi, aine tulee yhteydeksi Luojan ja luodun välille. Kirkon tehtävä on johtaa luomakunta takaisin yhteyteen Jumalan kanssa, yhteiseen kosmiseen liturgiaan.

Ihmisen alkuperäinen tehtävä on pukea sanoiksi luomakunnan kiitos Luojalleen, olla luomakunnan pappi. Eläimillä, kasveilla ja aineella on olemuksessaan yhteys Luojaansa, ja ihminen voi sanoillaan ja teoillaan ilmaista sitä yhteyttä. Hän on kaiken luodun puolesta rukoilija, kiittäjä ja uhraaja Luojan edessä, kun hän antaa äänensä luomakunnan käyttöön. Samalla ihminen on Jumalan pelastavan läsnäolon kanava, kun hänen sanojensa kautta Jumalan Sana tulee lausutuksi ääneen. Luomistyönsä jatkoksi Jumala kutsui ihmisen antamaan eläimille nimet ja tulemaan luomakunnan viljelijäksi ja varjelijäksi (1. Moos. 2:15, 2:19–20). Jumalan luomistyö jatkuu luonnon kiertokulussa ja maailmanhistorian tapahtumissa, ja siihen ihmistä kutsutaan mukaan, Luojan työtoveriksi.

Ihmisen toiminnan tuloksista maapallolla on nähtävissä, että ellei ihminen noudata kutsumustaan luomakunnan pappina, hänen suhteensa muuhun luomakuntaan vääristyy irvikuvakseen. Viljelijästä ja varjelijasta tulee riistäjä ja hyväksikäyttäjä. Se on vieraantumista luomakunnasta, ihmisen omasta olemuksesta ja Luojusta – se on syntiä. Ilmakehä, vesistö, metsät, suot tai kotieläimet eivät ole vain omaisuutta, joita voi käsitellä pelkkä ihmisen hyöty mielessä. Muiden luotujen kohteleva ihminen rajattoman ahneuden välikappaleina on ekologista pahuutta. Sen seuraukset vaikuttavat ihmisten ja koko luomakunnan elämään, nyt erityisesti ilmastonmuutoksen kautta.

Ortodoksinen usko perustuu siihen, että Jumala syntyi ihmiseksi, tuli lihaksi. Jumalan Poika syntyi Ihmisen Pojaksi. Ääreellinen kanto ääretöntä, aine tuli pyhyden paikaksi. Syntiin ja kuolemaan sidottu elämä kohtasi sitä ylläpitävän voiman. Koska Kristus on Elämä itse, hänen nöyryytensä ja ristinkuolemansa voitti kuoleman, kärsimyksen ja synnin. Alkuperäinen yhteys Luojan ja luotujen välillä tuli jälleen mahdolliseksi.

Ihminen tarvitsee ympäröivään maailmaan suhteen, joka ei ole yksinomaan hyötyä etsivä ja kuluttava. Kristuksen risti ja ylösnousemus haastavat elämäntavan muutokseen. Katumuksen kautta suhtautuminen ympäristöön voi muuttua. Ihmisen kyky viljellä ja varjella luomakuntaa voi kirkastua, palautua elämää palvelevaksi luovuudeksi, Luojan työtoveruudeksi.

Kristinuskoon kuuluu aina askeesi, paasto ja kilvoitus, jossa usko ja ihanteet määräävät elämäntavan suunnan. Se tarkoittaa kunnioitusta kaikkea luotua kohtaan ja kohtuutta siinä, kuinka sen hedelmiä käytetään. Pyhät kilvoittelijat antavat esikuvan siitä, että tällainen elämäntapa on mahdollinen ja että se on ihmisen pelastuksen tie.

Uuden testamentin mukaan kirkon ja kristittyjen on oltava maailmassa suola ja hiiva, muistutus ja ärsyke jostain paremmasta. Voimme kysyä, kuinka tämä toteutuu ortodoksisissa

seurakunnissamme. Ympäristöasioissa seurakuntien ja luostarien tulisi olla yhteisöjä, joista näkyy, mihin suuntaan ihmiskunnan tulisi muuttaa suhdettaan luomakuntaan.

Taivaan valtakunta on läsnä ortodoksisessa jumalanpalveluksessa – kaikilla aisteilla, ymmärryksellä ja tunteella koettavissa. Sen ytimessä on pääsiäisen ilosanoma, johon sisältyy koko kristinusko. Kristuksen ihmeet, joilla hän kosketti ihmisen kärsimystä ja kuolemaa, Hänen kirkastumisensa opetuslasten edessä Taabor-vuorella ja ruumiillinen ylösnousemuksensa ja taivaaseen astumisensa lupaavat, että kaiken elämän päämäärä on Jumalan kirkkaudessa. Jumala kutsuu ihmistä tuomaan mukanaan Taivasten valtakuntaan koko aineellisen luomakunnan.

Sinun eteesi lankeamme, oi Herra, ja sielujemme nöyryydessä anomme: Käskyilläsi päästä tämä Maa, jolla asumme, kaikesta vahingosta ja täydestä tuhosta, ja tahdollasi pian karkota ja hävitä vaaralliset päästöt ja vuodata elämää ylläpitävän ilman raikas henkäys. Sulje suojelukseesi ympäristön koko piiri valtiaalla voimallasi, oi Herra ja Vapahtaja, suoden kaikille anteeksiannon, pelastuksen ja jumalallisen armon.

Ekumeenisen patriarkan vuonna 1989 asettaman luomakunnan päivän (1.9.) kirkkoveisuista

2. Jatkuvaa työtä ympäristön huomioimiseksi

Käsillä oleva Ortodoksisen kirkon ympäristöohjeisto antaa ympäristöteeman eri osa-alueista laajat suuntaviivat. Tarkoituksena on, että ortodoksiset seurakunnat, hiippakuntakansliat, kirkon keskushallinto sekä luostarit kukin laativat näiden suuntaviivojen pohjalta omat ympäristöohjelmansa vuoden 2010 aikana. Kirkkoa lähellä olevien järjestöjen toivotaan osallistuvan työhön omalta osaltaan.

Seurakunnat ja muut toimijat ovat luonnollisesti hyvin erilaisia suhteessa ympäristökysymyksiin: jotkut omistavat metsiä ja leirikeskuksia, jotkut toimivat ensisijaisesti taajamissa, monilla on lukuisia heikkokuntoisia, sähkölämmitteisiä rukoushuoneita. Useimmille on yhteistä se, että toiminta-alue on laaja (jopa koko maan laajuinen) ja että toimintavarat ovat niukkoja. Tämä ohjeistus on yritetty laatia siten, että se tarjoaa välineitä paikallisen ympäristöohjelman laatimiseen monissa olosuhteissa.

Keskushallinnon ja hiippakuntien ympäristöohjelmien sisällölle on niiden roolista johtuvia lisävaatimuksia. Keskushallinnossa kuuluu miettiä, mitä asioita voisi hallinnoida tai tehdä kirkon tasolla, ja hiippakunnat voivat ottaa roolin seurakuntien yhteistyön kehittäjinä ja seurakuntien työntekijöiden ja luottamushenkilöiden koulutuksen järjestäjinä.

Voimavarana useimmilla toimijoilla on jäsenistö, jonka piiristä löytyy moninaisia taitoja, tietoja ja kykyjä. Nuoret, koululaiset ja erityisesti lukiolaiset ovat usein paljon vanhempaa polvea valvuneempia ympäristökysymyksissä ja siksi nuoria on pyrittävä saamaan mukaan työhön. Työntekijöiden rooli ympäristöohjelmien tekemisessä on tärkeä, jotta suunniteltavat toimet ovat toteuttamiskelpoisia. Eri alojen asiantuntijoiden kanssa kannattaa tehdä yhteistyötä, jotta toimet saadaan tehokkaiksi ja oikeaan tärkeysjärjestykseen.

2.1 Ympäristöasioiden seurantaryhmä

Kirkollishallituksen asettama seurantaryhmä seuraa jatkossa ohjelman toteutumista vuosittain seurakuntien toimintakertomusten pohjalta sekä tarkastaa hiippakuntien ja keskushallinnon ympäristöohjelmat. Työryhmän tehtäviin kuuluu myös koota palautetta ja välittää kerääntynyttä tietoa mm. netissä sekä selvittää eri toimintojen suhteellista rasitetta ympäristölle. Ryhmä myös kehittää tätä ohjeistoa edelleen.

Seurakuntien ympäristöohjelmat ja niiden toteutuminen tarkastetaan piispantarkastuksen yhteydessä. Hiippakuntien tulee tukea ja kannustaa resursseja säästävään yhteistyöhön erityisesti pieniä seurakuntiaan ympäristöohjelman laatimisessa ja toteuttamisessa. Niissä asioissa, joissa seurakunnilla on yhteistyösopimus, tulee tehdä yhteistyötä myös ympäristöasioissa.

2.2 Ympäristöohjelma seurakunnan työvälineenä

Ympäristöasioiden huomioimisen kuuluu olla erottamaton osa kirkon kaikkea toimintaa. Paitsi että siihen on moraalinen velvoite, 50 tuhannen hengen yhteisön toiminnalla on myös todellista vaikutusta. Jotta ympäristökuormituksen vähentämiseen tähtäävät toimet olisivat hallittuja ja tehokkaita, tulee jokaisen seurakunnan, toimintakeskuksen, yhdistyksen tai muun sopivan kokoisien toimijain laatia oma ympäristöohjelmansa. Ympäristöohjelmia pitää laatia paikallisesti, koska

eri toimenpiteiden järjestyksessä riippuu paikallisista oloista: välimatkoista, kierrätysmahdollisuuksista, rakennusten tekniikasta, ihmisten tietopohjasta ja niin edelleen. Ympäristöasioita joudutaan myös suhteuttamaan muihin toiminnan tarpeisiin.

Ympäristöohjelman aikaansaaminen ei ole tavoite sinänsä, vaan sen laatimisen päämääränä on:

- Kerätä tieto ympäristöön vaikuttavasta toiminnasta
- Selvittää vastuut ympäristöasioiden hoidossa
- Keksiä seurakunnan tilanteeseen sopivia keinoja ympäristövaikutusten vähentämiseksi
- Tehdä ympäristöasioiden huomioimisesta rutiinia päätöksenteossa ja toiminnassa

Ohjelman ei siis tarvitse olla hieno tai pitkä paperi, kunhan sitä varten on selvitetty ja pohdittu riittävästi ympäristöasioiden tilaa ja toimintamahdollisuuksia.

Ohjelma valmistetaan tällaisia askelia seuraten:

- 1** Seurakunnan valtuusto, hiippakuntaneuvosto, kirkollishallitus tai järjestön johtokunta nimeää ympäristötyöryhmän (suositus 3-6 henkilöä) sekä antaa työryhmän toiminnalle määräjajan (suositus: 4-6 kk). Työryhmään valitaan henkilöitä, jotka edustavat ympäristöteeman eri osa-alueiden osaamista, seurakunnan tai muun toimijan eri alueita, molempia sukupuolia ja eri ikäryhmiä. Työryhmä valitsee keskuudestaan puheenjohtajan ja sihteerin. Suurten seurakuntien työryhmässä voi olla alatyöryhmiä alueittain tai teemoittain.
- 2** Työryhmä perehtyy Ortodoksisen kirkon ympäristöohjeistoon ja tarvittaessa muuhun alan kirjallisuuteen sekä seurakunnan toimintakertomuksiin tai muihin toiminnan dokumentteihin. Tämän pohjalta työryhmä selvittää seurakunnan eri toimintojen ympäristövaikutuksia, riskejä ja korjausehdotuksia, sekä pohtii parannustoimien järkevää aikataulutusta. Tarvittaessa työryhmä käyttää ulkopuolisia asiantuntijoita esim. kustannusvaikutusten selvittämiseen.
- 3** Työryhmä laatii määräaikaan mennessä ehdotuksensa seurakunnan / muun toimijan ympäristöohjelmaksi. Ehdotus ympäristöohjelman sisällysluetteloksi on liitteessä.
- 4** Työryhmän perustajataho käsittelee ehdotuksen ympäristöohjeistoksi, tekee siihen tarvittaessa muutoksia ja hyväksyy lopullisen ohjelman käytettäväksi seurakunnan PTS-suunnitelman ja vuotuisen toimintasuunnitelman osana.
- 5** Vuotuisessa toimintakertomuksessaan seurakunta tai muu toimija raportoi ympäristöohjelman toteutumisesta vuositasolla ja pitkän tähtäimen ohjelmaan tehdyistä muutoksista.

Ensimmäinen valmistettu ympäristöohjelma on hyvä nähdä pohjana, jota kehitetään ja muokataan tulevina vuosina kokemusten ja uuden tiedon perusteella. Kenelläkään ei ole vielä tietoa parhaista tavoista hoitaa ympäristöasioita ortodoksisessa kirkossa, joten edessä on varmasti uuden oppimista. Tärkeintä on, että prosessi saadaan käyntiin ja vastuulliset ottavat asian omakseen. Ympäristötyötä kannattaa aina tehdä pitkäjänteisesti ja tilannetta seuraten; ympäristöasioita koskeva tietokin muuttuu koko ajan.

Jotta ympäristöasiat saataisiin todella haltuun, ohjelmassa pitää olla selkeitä mittareita (esim. sähkön ja paperin kulutus, sekajätteen määrä, hankittujen ympäristömerkittyjen tuotteiden määrä), joita seurataan vuodesta toiseen, ja konkreettisia tavoitteita (esim. sähkön kulutuksen vähentäminen 10% kahdessa vuodessa). Tavoitteita ei kannata olla vuositasolla kovin monta. Tärkeintä on niiden saavuttaminen. Aloitusvuonna (2010) ympäristöasiat voi nostaa koko organisaatiossa erityisesti esille. Myöhemmin vuosina voi olla hyvä paneutua yksittäisiin teemoihin syvemmin.

2.3 Ohjeiston tarjoama tuki

Näissä ohjeissa on käsitelty lyhyesti ne toiminnot, joista todennäköisesti tulee kirkon toiminnan suurimmat ympäristövaikutukset: kiinteistöjen ja maaomaisuuden hoito ja käyttö, matkat, jätehuolto ja toimistotyö.

Suorien ympäristövaikutusten lisäksi tulee tiedostaa myös toiminnan epäsuora vaikutus, joka voi olla useasti jopa suora merkittävämpi. Esimerkiksi elektroniikkalaitteiden valmistus tuottaa päästöjä kaivosten, metallinjalostuslaitosten ja tehtaiden ympärillä, ja tämä tapahtuu usein maissa, joiden ympäristöasioiden hallinnassa on paljon parannettavaa. Näitä vaikutuksia voidaan vähentää, kun ne huomioidaan hankintoja tehdessä. Hankintojen säätelyn lisäksi kirkolla ja sen toimijoilla on mahdollisuus vaikuttaa laajasti myös liiketoiminnan ja kasvatustyön avulla.

Kunkin luvun loppuun on kerätty lista toimenpiteitä, joilla ympäristövaikutuksia pystytään helpoimmin vähentämään. Listat toimivat ympäristöohjelmaa laadittaessa pohjana: niistä voi suoraan poimia ohjelmaan soveltuvia toimenpiteitä ja tavoitteita. Listat eivät ole vaatimuksia eivätkä kattavia – kunkin toimen toteutuskelpoisuus ja toteutusaikataulu on mietittävä paikallisesti, ja muita tavoitteita on hyvä keksiä. Listat on tarkoitettu tarkistuslistoiksi: keventämään ohjelman muodostamista. Niiden avulla voidaan myös seurata, miten ohjeistuksen toteutuminen etenee koko kirkossa.

Toimenpiteisiin on listattu myös joitain suurempia, tiedonkeruuseen ja suunnitteluun liittyviä kokonaisuuksia. Näitä ovat mm. ympäristökasvatussuunnitelma, jätehuoltosuunnitelma, hankintaohjeistus, metsänhoitosuunnitelma ja liikenne- ja kuljetus selvitys. Näihin isompiin teemoihin voi olla hyvä keskittyä erikseen, ensimmäisen ympäristöohjelman laadintaa seuraavina vuosina. Yhteistyö varsinkin pienempien seurakuntien välillä kannattaa.

Ohjeiston liitteisiin on kerätty ympäristötietoutta ja -tietolähteitä päätöksenteon pohjaksi. Luterilaisen kirkon tuottama Ympäristödiplomin käsikirja on toiminut pohjana näille ohjeille, ja siitä löytyy käsitellyistä aihepiireistä syvällisempää tietoa ja käytännön esimerkkejä.

3 Kirkon kasvatustuu

Seurakunta tekee jatkuvaa kasvatustyötä lähetyskäsken perusteella. Ympäristökasvatuksen perustana toimii kristillinen luomisusko ja käsitys ihmisen tehtävästä luomakunnan viljelijänä, varjelijana ja pyhittäjänä. Ympäristökäsityksen käsittely on teologisesti perusteltua useissa tilanteissa, ja tilanteet tulisi käyttää hyväksi. Ympäristökasvatuksen tehtävänä on herätellä seurakuntalaisia ja työntekijöitä huomioimaan ihmisen rooli luomakunnan osana; kohti mielen ja elämäntavan muutosta.

Jotta ympäristökasvatus ja sen mahdollisuudet tiedostettaisiin ja hallittaisiin, on kunkin toimijan hyvä laatia *ympäristökasvatussuunnitelma* osaksi ympäristöohjelmaa. Ympäristökasvatussuunnitelmassa on tarkoitus pohtia järjestelmällisesti toteutettavaa ympäristökasvatusta. Siinä voidaan käsitellä esille nostettavia teemoja (esim. paikalliset tai ajankohtaiset ympäristökäsitykset, kirkkovuoden sisällöt ja teemapäivät, vedenpyhityksen merkitys) ja sopivia tilanteita aiheiden käsitteilyyn (esim. saarnat, erilaiset toimintapiirit, leirit, pyhiinvaellukset, henkilökunnan ja luottamushenkilöiden koulutustilaisuudet, lehtijutut) sekä kuhunkin tilanteeseen sopivia keinoja (vierailut ja muu yhteistyö, tietoisuus, opastaulut, talkoot, harjoitukset, paasto).

Luontevia foorumeja ympäristökasvatukseen ovat kristinoppileirit (ympäristöasioita tulisi käsitellä läpäisyperiaatteella, eikä vain yksittäisillä oppitunneilla), lapsityö (tutustuminen kasvi- ja eläinlajeihin, lähimetsään, askartelumateriaaleista keskusteleminen tms.) perhetyö (kuluttaja-asioista keskusteleminen ym), tiistaiseurat, diakoniatyö ja muut toimintapiirit (keskusteluillat, ympäristötalkoot jne.)

Esimerkin näyttäminen on tehokasta kasvatusta, sekä hyvässä että pahassa. Tiedostamattomat ratkaisut ja välinpitämättömyys ympäristöasioista kertautuvat muiden noudattaessa esimerkkiä. Leireillä tai palaverissa käytettävien materiaalien valitseminen ympäristöä säästävästä vaihtoehdoista on luontevaa kasvatustyötä. Sitä on myös sähköpostin ja muun tietotekniikan (videoneuvottelut, sähköiset esityslisät ja pöytäkirjat) hyödyntäminen kokousjärjestelyissä. Ympäristökasvatuksen onnistumiselle on ensiarvoisen tärkeää, että kasvattaja on itse sisäistänyt asian merkityksen. Tärkeää on myös tunnustaa ympäristötiedon jatkuva muuttuminen ja täydentyminen sekä se, että asioihin on aina monta näkökulmaa: olemme kaikki oppimassa.

Apua yhteistyöstä

Ympäristökasvatuksessa on hyvä tehdä yhteistyötä asiassa kokeneiden kanssa. Näitä ovat mm. koulut ja biologian opettajat, luonnonsuojelujärjestöt, yritykset ja niiden ympäristöpäälliköt, ympäristöaktiivit seurakuntalaiset, kunnan ympäristöviranomaiset, reilun kaupan edistämisyhdistys ja martat. Yhteistyö uskonnonopettajien kanssa on hyödyllistä myös ympäristöasioissa. Toimintatapojen ja arvopohjan samanlaisuus tekee luterilaisista seurakunnista myös luontevia yhteistyökumppaneita. Niillä on ympäristöasioiden huomioimisesta jo enemmän kokemustakin.

Valamon kansanopistolla ja ortodoksisella seminaarilla on ympäristökasvatuksessa erityisrooli: ympäristöasioiden käsittely asiaan kuuluvalla tavalla sopii luontevasti niin vahtimestarikoulutukseen, ponomarikoulutukseen kuin teologiseen koulutukseenkin. Ympäristöteologisen materiaalin saatavuuteen esimerkiksi ortodoksi.net -sivustolla tulisi panostaa koko kirkossa, esimerkiksi patriarkka Bartolomeoksen tekstejä kääntämällä.

Toimenpiteitä

- Ympäristökasvatussuunnitelman laatiminen
- Ympäristökysymysten käsittely saarnoissa kaikissa sopivissa tilanteissa
- Ympäristöteemojen nostaminen esiin seurakunnan leireillä
- Leirien ja tapahtumien suunnittelu siten, että ympäristöasioita on mietitty läpi koko toteutuksen
- Kerhojen luontoretket lähiluonnossa (myös kaupunkipuistot) ja lajeihin tutustuminen
- Papiston osallistuminen ekoteologiaa käsittelevään koulutukseen
- Teemapäivien ja koulutuksen järjestäminen henkilöstölle/ luottamushenkilöille/ jäsenille

4 Eettinen sijoittaminen

Eettisen sijoittamisen ohjeistus koskee erityisesti kirkon keskusrahastoa sekä suurempia seurakuntia, mutta soveltuu myös yksityisten sijoittajien ja yhteisöjenkin ohjeeksi.

Eettinen sijoittaminen huomioi ympäristöarvot, ihmisoikeudet ja yritysten yhteiskunnallisen vastuun. Alkuaan eettisellä tai vastuullisella sijoittamisella tarkoitettiin sijoitustoimintaa, jossa vältettiin ei-toivottuja yrityksiä. Näitä olivat ennen kaikkea yritykset, joiden toimiala liittyi alkoholi- ja tupakkateollisuuteen, uhkapeleihin, pornografiaan tai aseeteollisuuteen, jotka saastuttivat ympäristöään tai käyttivät lapsityövoimaa.

Nykyisin eettisen sijoittamisen pyrkimyksenä on valita yrityksiä positiivisin perustein: selvitetään, mitä yritykset parhaiten tukevat kestävästä kehityksestä, kantavat vastuuta ilmastonmuutoksen hidastumisesta ja ympäristön tilan parantumisesta, noudattavat hyvää hallintotapaa ja käytännössä edistävät ihmisoikeuksia. Muutama vuosi sitten myös YK on ryhtynyt aktiiviseksi toimijaksi vastuullisen sijoitustoiminnan edistämiseksi.

Eettinen sijoittaminen voi tarkoittaa myös sijoittamista yrityksiin, joita johdetaan vastuullisesti ja jotka voidaan luokitella sosiaalisilla ja ympäristökriteereillä mitattuna hyväksi. Vastuulliseen johtamiseen kuuluu muun muassa yrityksen aineettoman pääoman hyödyntäminen sekä henkilökunnan osaamisen ja monimuotoisuuden arvostaminen ja siihen panostaminen.

Yksinkertaisin tapa aloittaa eettinen sijoittaminen on sijoittaa eettiseen sijoitusrahastoon. Maailmanlaajuisesti on tarjolla useita satoja eettisiä sijoitusrahastoja ja Suomen markkinoillekin sijoitavia rahastoja löytyy jo useita. Sijoittajan apuna on myös useita eettisiä sijoitusindeksejä sekä edullisesti hoidettuja indeksirahastoja, jotka seuraavat valitun eettisen indeksin liikkeitä.

Eettisen sijoittajan ei tarvitse tinkiä tuotosta

Tutkimukset ovat osoittaneet, että eettinen sijoittaja ei välttämättä joudu tyytymään tavanomaisesta pienempään sijoitustuottoon. Joissakin selvityksissä on saatu jopa näyttöä siitä, että eettiset rahastot voisivat saavuttaa paremman riskisuhteutetun tuoton kuin tavalliset rahastot. Tämä perustuu siihen, että eettisesti toimivat yritykset ovat todennäköisesti muita yrityksiä kilpailukykyisempiä pitkällä aikavälillä. Yritykset, jotka huomioivat yhteiskuntavastuun ja ympäristöriskit sekä -mahdollisuudet, omaavat paremman yrityskuvan ja ne pystyvät paremmin säilyttämään positiiviset suhteet työntekijöihin, asiakkaisiin, tavarantoimittajiin ja muihin sidosryhmiin. Hyvän tekeminen on sijoittajalle kannattavaa.

Toimenpiteitä

- Sijoitusten etiikan tilan selvittäminen
- Tiedonhankinta eettisistä sijoituskohteista
- Liikekumppaneiden etiikan selvittäminen
- Sijoitusten siirtäminen eettisesti korkeatasoisiin kohteisiin osittain /kokonaan
- Liikekumppaneiden (mm. vuokralaisten) etiikan huomioonottaminen liiketoimissa

5 Eettistä kuluttamista tarpeen mukaan

Ortodoksiset seurakunnat, hiippakuntakansliat, kirkon keskushallinto, luostarit, järjestöt samoin kuin yksittäiset seurakuntalaiset tekevät konkreettisia ympäristöön vaikuttavia tekoja kuluttamiseen liittyvissä valinnoissa. Olemme vastuussa tekemisistämme, joita kuluttamiseen liittyvät valinnatkin ovat. Kun lopussa kysytään ”rakastitko?”, tekemämme valinnat ovat mukana vastauksessa.

Kuluttaessamme jotakin aina kuluu. Kysymys kuuluukin, kulutammeko vain sen mikä on tarpeen ja hyvästä, vai kulutammeko muidenkin edestä? Valitettavasti kohtuullisuus on hyve, johon ympäröivä kulttuuri ei juurikaan rohkaise. Kirkkomme perinteisiin kuuluvat luostarit, askeesi sekä paaston ja juhlan vuorottelu, joista jokainen voi löytää osviittaa siihen, ettei ihmisen tarvitse saada kaikkea heti - tai ollenkaan- voidakseen elää hyvää elämää.

Kulutusvalintoja

Vastuulliseen ja eettiseen kuluttamiseen liittyvät yhtä lailla seurakuntien kirkkokahvit, energiaa vähemmän kuluttavat jääkaapit kuin sekin, suosimmeko matkustaessa käytettäväksi julkisia kuluneuvoja ja hotelleja, joissa ei ole tarjolla maksullisia pornokanavia. Osana luomakuntaa teoilamme on väliä.

Eettisen kuluttamisen valinnat ovat usein vaikeita tehdä. Tuotteiden elinkaaren ympäristövaikutusten vertailu on vaikeaa, ja asiaan yrittää saada selvyyttä useampikin tutkimuslaitos. Hankintoja tekevän helpotukseksi on olemassa ympäristömerkkejä, joilla merkityt tuotteet aiheuttavat asiantuntijoiden mukaan vähemmän rasitusta ympäristölle. Ympäristömerkittyjä tai muuten ympäristöystävällisiksi todettuja tuotteita tulee suosia ainakin merkittävässä hankinnoissa.

Monissa tilanteissa on mahdollista välttää suoraa kulutusta eli uuden tavaran ostamista. Harvoin käytettyjä tarvikkeita (esim. isot astiamäärät, työkoneet) on usein mahdollista saada vuokralle tai lainaksi, ja monet tuotteet ovat käyttökelpoisia myös käytettyinä. Huolloilla ja korjaamisella pidennetään tuotteiden käyttöikää. Näillä toimilla saadaan myös taloudellista säästöä.

Joskus tavaran ostamisen voi välttää ostamalla vastaavan palvelun (esim. kuljetukset). Tavaroiden yhteiskäyttö on järkevää monelta kannalta. Seurakunnat voivat myös yhteisöinä kannustaa siihen, esimerkiksi lainaamotoiminnalla. Uusia tuotteita hankittaessa tulisi kiinnittää huomiota pitkäikäisyyteen ja korjattavuuteen. Kierrätetyt ja kierrätyskelpoiset valmistusmateriaalit ovat ympäristön kannalta parempia.

Askeesin perinne on aina ajankohtainen

Ruuan tuotanto muodostaa huomattavan osan suomalaisten ekologisesta jalanjäljestä. Suurimmat ympäristövaikutukset tulevat lihan ja maitotuotteiden tuotannosta sekä kasvisten kasvihuoneviljelystä talvikaudella. Myös ruoan kuljetusmatkoilla ja -tavalla on merkitystä. Kasvukauden mukaisten kotimaisten kasvisten käyttöä tulee siis suosia. Luomutuotannolla pyritään viljelyn ympäristökuormituksen vähentämiseen, ja Reilun Kaupan tuotannolla on sosiaalisen oikeudenmukaisuuden lisäksi myös ympäristökriteerit.

Liha ja maitotuotteet kuuluivat aiemmin vain juhlapäivien ruokavalioon. Nyt ne ovat arkiruokaa, ja aiheuttavat valtaisan kuormituksen paitsi maapallolle, myös suomalaisten terveydelle. Paasto-ajoista ja paastosäännöistä kiinni pitäminen vähentäisi itse kunkin tuottamaa ympäristötaakkaa huomattavasti.

Kirkko on opettanut askeesia ja kohtuutta alusta alkaen. Ympäristönsuojelun pyrkimykset eivät ole mitenkään ristiriidassa tämän opetuksen kanssa. Ainoa varmasti ympäristörasitusta vähentävä toimi kun on kulutuksen vähentäminen.

Toimenpiteitä

- Hankintaohjeiden laatiminen ja ympäristöasioiden huomioiminen niissä
- Kokonaistaloudellisen edullisuuden ja ympäristöominaisuuksien ottaminen kilpailutuskriteereiksi
- Siirtyminen tietyssä tuoteryhmässä (esim. pesuaineet, pehmopaperit, toimistotarvikkeet) kokonaan ympäristömerkittyihin tuotteisiin
- Kertakäyttötuotteista luopuminen
- Päivitysmahdollisuuksien ja pitkäikäisyyden (mm. pitkä takuu) painottaminen (tietotekniikka, talouskoneet)
- Pienen energiankulutuksen painottaminen (A/A+ luokka talouskoneissa, Energy Star 2007 tai TCO –merkki tietotekniikassa)
- Paastopäivien noudattaminen ruuan tarjoilussa
- Kauden kasvisten käyttäminen
- Reilun kaupan tuotteiden käyttäminen tietyissä tuoteryhmissä (mm. kahvi, tee, hedelmät)
- Luomu- ja lähiruoan käyttäminen (juurekset, marjat, jauhot, sienet, maitotuotteet, liha)
- (Kirkko)tekstiileissä pitkäikäisten, helposti puhdistettavien ja kunnostettavien sekä (kotimaisten/luomu) luonnonmateriaalien suosiminen
- Perinteisesti valmistetun suitsutuspihkan käyttö
- Kullan ja muiden harvinaisten metallien käytön määrän selvittäminen ja käytön rajoittaminen tärkeimpiin kohteisiin

6 Toiminnan ympäristövaikutukset

Koko kirkkokuntaa koskevaa arviota eri toimintojen ympäristövaikutuksista ei ole tehty. Kaksi asiaa noussevat vaikutuksiltaan kuitenkin yli muiden: seurakunnat ovat laajoja ja hajallaan, ja vähäisessä käytössä olevia kirkkorakennuksia on paljon. Toiminta aiheuttaa siis paljon autoilua ja rakennusten lämmitys saattaa kuluttaa käyttöönsä nähden kohtuuttomasti energiaa. Merkittäviä ympäristövaikutuksia tulee ylipäänsä kiinteistöjen lämmityksestä ja ylläpidosta. Seurakuntien toimistojen ja keittiöiden toiminnalla on omat vaikutuksensa. Yksityiskohtia ei sovi unohtaa: harvinaisten metallien kuten kullan käyttö tuottaa määräänsä nähden suuret ympäristövaikutukset, samoin lentoliikenteen käyttö.

Ympäristövaikutusten taustat ja toimet niiden lieventämiseksi on tässä jaoteltu toiminnoittain. Käytännössä asiat ovat päällekkäisiä, eikä täydellistä jakoa vastuualueisiin voi tehdä. Esimerkiksi jätehuollon ekologisointi koskee niin kaikkia roskisten käyttäjiä kuin jätehuoltosopimuksen tekijää. Yhdessä tekeminen ja toisten kuuntelu on ympäristöasioissa suotavaa.

Ensimmäinen askel nykypäivän ympäristönsuojelussa on lakien noudattaminen. Ainakin jätehuollolle, vesien käsittelylle, maankäytölle ja rakentamiselle on normit, joissa on otettu ympäristönäkökulma huomioon.

6.1 Kiinteistöt

6.1.1 Energian ja veden kulutus

Useimpien seurakuntien kirkot, rukoushuoneet ja muut toimintakeskukset on rakennettu aikana, jolloin energian säästöön ei juuri kiinnitetty huomiota. Ensimmäinen askel energian säästöissä on sähkön ja veden kulutuksen systemaattinen seuranta eri kiinteistöissä. Vertailukelpoisia lukuja saa käyttämällä ominaiskulutusta (kWh/m³) ja korjaamalla tulokset Ilmatieteen laitoksen tuottamaa lämmitystarvelukua käyttäen säätilariippumattomaksi.

Seurannan avulla voidaan suunnitella ja asettaa kiireellisyysjärjestykseen tarvittavia korjauksia. Energiankäytön kannalta keskeisissä kiinteistöissä kannattaa myös tehdä energiakatselmus (tai pienempi energiakatsastus), johon on mahdollista saada avustusta julkisista varoista TE-keskusten kautta. Energiakatselmuksessa kartoitetaan rakennuksen sähköä, lämpöä ja vettä käyttävien järjestelmien kunto ja säätömahdollisuudet ja etsitään mahdollisuuksia energian säästöön.

Valaistus kuluttaa lämmityksen jälkeen eniten energiaa rakennuksissa. Uusi teknologia (led-valot ja paremmiksi kehittyvät energiansäästölamput) sekä hehkulamppuja hylkivä uusi lainsäädäntö vähentävät valaistuksen sähköntarvetta. Pian tulee ajankohtaiseksi miettiä, miten kirkkojen valaistus järjestetään tunnelmasta tinkimättä.

Toimenpiteitä

- Energiakatselmuksen tai -katsauksen teettäminen kiinteistöissä
- Veden kulutuksen seuranta kiinteistöittäin/toiminnoittain
- Sähkön kulutuksen seuranta kiinteistöittäin/toiminnoittain
- Lämmitysenergian kulutuksen seuranta kiinteistöittäin
- Säästötavoitteiden asettaminen (esim. 10-15% vähennys viidessä vuodessa)
- Henkilöstön koulutus (isännöitsijät, talonmiehet, muut)
- Kiinteistöjen ja laitteiden säännölliset huoltotoimet (mm. pakastimien sulatus)

- Ohjeiden antaminen tilojen käyttäjille
- Uusittavien kylmälaitteiden vaihtaminen energiankäytöltään A-luokkaisiksi
- Vettä säästävien laitteiden asennus (mm. hanojen suuttimet)
- Lämmityksen säätäminen oikein ja tarkoituksenmukaisesti
- Tuuletuksen ja ilmastoinnin säätäminen asianmukaisiksi ja huolto
- Tilojen käyttöasteen nostaminen, yhteistyö tilojen käytössä
- Siirtyminen ympäristömerkityn (norppa) sähkön käyttöön
- Vaihtaminen energiansäästölamppuihin (tai suoraan led-valoihin)
- Osallistuminen energiansäästöviikkoon ja Earth Houriin

6.1.2 Puhdistus ja puhdistusaineet

Säännöllinen siivous pitää paikat pidempään käyttökelpoisena ja vaikuttaa suoraan elin- ja työympäristön viihtyisyyteen ja terveellisuuteen. Puhdistusaineista johtuvat päästöt ilmaan ja viemäriin ovat puhdistuksen pahin ympäristöhaitta. Aineilla voi olla väärin käytettynä ja säilytettynä myös vakavia terveysvaikutuksia. Siivoojien ammattitaito ja aineiden valintakriteerit ovat vaikutusten minimoinnissa keskeisiä tekijöitä.

Toimenpiteitä

- Siivoojien koulutus (mm. puhdistusaineiden oikea annostelu, siivousvälineiden pesu, pintamateriaaleja säästävä käsittely)
- Siivoojien kuuleminen työoloista
- Puhdistusaineiden valinta (ympäristömerkit, myrkyttömyys, fosfaatittomuus erityisesti haja-asutusalueilla, hajusteettomuus)
- Siivouskemikaalien asiallinen säilytys (lukituissa tiloissa) ja hävittäminen (ongelmajätteenä)
- Mikrokuituliinon käyttö (vähentää puhdistusaineiden tarvetta)
- Kertakäyttötuotteiden välttäminen
- Kankaisten käsipyyhkeiden (esim. rullajärjestelmät) käyttö paperisten sijaan
- Siivoustason tarkistaminen tarpeita vastaavaksi tilakohtaisesti
- Ympäristökriteerien käyttäminen siivouksesta vastaavan yrityksen valinnassa
- Yhteistyö siivousyrityksen kanssa ympäristöasioiden huomioimisessa

6.1.3 Rakentaminen ja korjaus

Seurakunnat rakentavat harvoin, mutta rakentamisen vaikutukset ovat pitkäkestoisia ja virheiden korjaus pahimmillaan mahdotonta. Kirkot ovat energiankulutukseltaan haastavia kohteita, koska ne ovat tyhjillään ison osan ajasta. Tyhjää rakennusta ei saisi lämmittää turhaan, mutta toimitusten aikana lämpöä pitäisi olla riittävästi. Kirkkotaidetta toisaalta pitäisi suojella raaoilta olosuhdevaihteluilta.

Uusia rakennuksia suunniteltaessa ja vanhojen rakennusten korjauksien yhteydessä on syytä kiinnittää erityistä huomiota kiinteistöjen lämpö-, vesi- ja sähköjärjestelmiin. Järjestelmiä uusittaessa tulee kartoittaa ja vertailla eri vaihtoehtoja, erityisesti uusiutuvan energian ja uuden teknologian antamia mahdollisuuksia (esim. puun käyttö ja muu bioenergia, ilma- ja maalämpöpumput, tuuli-voima, lämmön talteenotto poistoilmasta, automatiikan hyväksikäyttö säädöissä, energiansäästölamput). On huomattava kuitenkin, että uudempi teknologia (esim. ilmalämpöpumppu) saattaa vaatia valvontaa, jonka kustannukset ylittävät teknologialla saavutetun säästön. Kirkoissa käytettävä suitsutus asettaa ilmanvaihdolle myös erityisvaatimuksia. Sen takia kunkin kohteen kokonaistilanne on kartoitettava ennen investoinneista päättämistä.

Uusien, talojen tiiviyttä lisäävien rakennusmääräysten tullessa voimaan 2010 rakennustyön huolellisuutta ja laatua tulee tarkkailla ja vaatia entistä tiukemmin, jotta kosteusvaurioriskeiltä vältytään.

Seurakunnat voivat vaikuttaa rakentamisen ympäristövaikutuksiin myös antamalla lausuntoja muiden rakennushankkeista mm. kaavamuutosten ja YVA-arviointien yhteydessä. Kaavaehdotuksissa voi kiinnittää huomiota mm. kevyen liikenteen ja joukkoliikenteen mahdollisuuksiin, syntyviin meluhaittoihin ja ympäristöriskeihin sekä asukkaiden mielipiteeseen.

Toimenpiteitä

- Uuden jätevesilain mukainen jäteveden käsittely haja-asutusalueella (leirikeskukset)
- Kommenttien antaminen kaavaehdotuksissa
- Rakennusten sijoittaminen saavutettavaksi julkisilla liikennevälineillä
- Rakentamatta jättäminen suojelun arvoisella maalla
- Suoran sähkölämmityksen välttäminen
- Ympäristöystävällisen lämmitystavan valinta (lauhteesta tuotettu kaukolämpö, lämpöpumput, pelletit, hake, paneelit)
- Matalaenergia- tai passiivenergiarakentaminen
- Hyvä, oikein mitoitettu koneellinen ilmastointi lämmön talteenotolla
- Työn laadun painottaminen urakoitsijan valinnassa
- Paineekyllästetyn puun sijaan muiden vaihtoehtojen, esim. lämpökäsitellyn puun käyttäminen
- Ympäristönäkökulman huomiointi materiaalien valinnassa (lisätietoa mm. Rakennustietosäätiön julkaisuista)
- Jätevesien käsittely normeja tehokkaammin
- Nykyaikaisten kuivakäymälöiden käyttö vesivessojen sijaan haja-asutusalueella.
- Harmaan veden talteenotto ja käyttö esim. kastelussa
- Valaistussuunnittelu energiaa säästään, älykkäät järjestelmät ja liiketunnistimien asentaminen, led-valot ja T5-valaisimet

6.2 Jätteitä vai raaka-aineita?

Jätteiden kierrätysmahdollisuudet vaihtelevat paikkakunnittain. Seurakunnan tai järjestön toiminnasta riippuu, mitä jätteitä syntyy. *Jätehuoltosuunnitelmassa* eri kiinteistöjen ja toimintojen jätehuollon tarpeet käydään systemaattisesti läpi. Suunnitelmaa varten selvitetään kiinteistöjen sijaintikuntien jätehuoltomääräykset ja kierrätysmahdollisuudet. Seurakunnan kaikki kirkot, kiinteistöt, hautausmaat, leirikeskukset, keittiöt ja toimistot käydään läpi ja katsotaan mitä jätteitä niistä syntyy ja käsitelläänkö ne kunnan jätehuoltomääräysten mukaisesti. Tältä pohjalta kehitetään keinoja vähentää jätteen syntymistä ja parannetaan hyötyjätteiden kierrätystä. Jätehuollosta kussakin paikassa vastaavat nimetään. Lisäksi selvitetään, minkälaisia sopimuksia jätehuolto- ja kiinteistöhoitoyhtiöiden kanssa on, ja voisiko niitä parantaa huomioimaan seurakunnan jätehuollon tarpeet paremmin.

Kuljetuksiin kannattaa uhrata muutama ajatus: pienten määrien kuljettaminen autolla saattaa tuottaa enemmän päästöjä kuin kierrättäminen säästää. Kuljetuksia kannattaa siis järjestää muiden matkojen yhteyteen ja kuljettaa kierrätykseen mahdollisimman suuria määriä kerrallaan.

Kierrätyksen suuret mahdollisuudet

Biojäte ja paperi muodostavat suurimman osan kierrätyskelpoisesta jätteestä, ja ne tulisi kerätä erikseen. Biojätteet voi mahdollisesti kompostoida omassa kompostorissa; se voi olla kannattavaakin, jos jäteastioiden tyhjennysväliä voi siten pidentää. Kierrätys on järjestetty tuottajavastuun perusteella elektroniikkaromulle, paperille, autonrenkaille, romuautoille, paristoille ja pakkausjätteelle. Myös lasi, metallijäte ja kartonki kannattaa kerätä erikseen, jos ne on mahdollista saada erilliskeräykseen. Ongelmajätteisiin pitää kiinnittää erityistä huomiota: ne pitää osata tunnistaa ja erotella muista sekä säilyttää asianmukaisesti: suljetuissa astioissa lukitussa tilassa. Ongelmajätteisiin kuuluvat mm. jotkut ikoninmaalauksessa käytetyt aineet sekä energiansäästölamput, joita ei saa päästää hajoamaan.

Hautausmailla kertyy jätettä hautakynntilöistä ja kukkalaitteissa olevista maatumattomista osista. Ihanteena on kaatopaikkajätteen minimointi ja biojätteen kerääminen erikseen. Tämä on mahdollista ilman hautausmaalla kävijöiden yhteistyötä ja siihen tähtäävää valistusta. Kertakäyttöisten lyhtyjen sijaan haudoille tarvitaan kestäviä lyhtyjä kynttilöitä varten ja pohdinnan arvoista olisi esimerkiksi tuohusten vieminen kertakäyttölyhtyjen sijaan tai kiinteän hautalyhdyn sisällyttäminen hautapaikan hintaan.

Toimenpiteitä

- Jätehuoltosuunnitelman laatiminen
- Kunnan jätehuoltomääräysten selvittäminen
- Jätteiden synnyn kartoitus eri kiinteistöissä
- Ongelmajätteiden asianmukaisesta säilytyksestä ja poisviennistä vastaavan henkilön nimeäminen
- Kaikkien kunnassa erikseen käsiteltävien jätteiden erilliskeräyksen ja poiskuljetuksen järjestäminen
- Kierrätysneuvonnan järjestäminen henkilökunnalle
- Kierrätysohjeiden laatiminen ruokaloihin
- Kierrätysastioiden järjestäminen tarvittaviin paikkoihin
- Valistus ja tiedotus hautausmaiden jätteiden ongelmista (lehtiartikkelit, opastaulut, yhteistyö)
- Kertakäyttötuotteiden käytön vähentäminen
- Jätehuoltoyhtiöiden kanssa tehtyjen sopimusten räätälöinti
- Jätteiden polton välttäminen (esim. leirinuotiolla)
- Ekologisen hautalyhdyn suunnittelukilpailun järjestäminen

6.3 Toimistotyö

Toimistotyön suurimmat ympäristövaikutukset tulevat toimisto- ja muiden sähkölaitteiden energiankulutuksesta ja paperin käytämisestä. Toimistoissa huomiota tulee kiinnittää jätteiden syntyyn, energiankulutukseen, laitehankintoihin, paperinkulutukseen, kertakäyttötuotteisiin ja toimistojen viihtyisyyteen. Näistä voi tehdä erillisen katselmuksen, jossa asioiden tila kirjataan. Työntekijöitä pitää kuulla. Erityisesti kopioinnin ja tulostuksen ja sähkölaitteiden päälläolon vähentämiseen kannattaa keksiä toimivia ideoita.

Liturgiikan siirtyminen nettiin voi pahimmillaan lisätä tulostusta moninkertaisesti, jos joka palvelusta tai konserttia varten tulostetaan nuotteja erikseen. Nuotit ja tekstit kestävät pidempään sidottuina kirjoina tai harkitusti koottuina vihkoina kuin irtolehtinä. Kaksipuolisella tulostuksella säästää puolet kuluvasta paperimäärästä.

Toimenpiteitä

- Työntekijöiden kouluttaminen jätteiden erottelusta, kierrätyksestä ja energiansäästöstä
- Toimistopaperin ja muun paperin keräys erikseen
- Ympäristömerkittyjen toimistotarvikkeiden käyttäminen (erityisesti paperi)
- Paperin kulutuksen seuranta
- Paperin kulutuksen vähentäminen neljänneksellä
- Värikasettien kierrättäminen ja täyttö
- Kalusteiden hankinnassa pitkäikäisyyden ja helpon puhdistuksen huomioiminen
- Energian kulutuksen, lepotilan kulutuksen ja helpon tai automaattisen poiskytkennän huomioiminen laitehankinnoissa (myös Energy Star 2007 ja TCO -merkit)
- Valojen ja laitteiden poiskytkentä (myös valmiustilasta esim. katkaisimellisilla jatkohjoilla) yö- ja viikonloppupoissaolojen ajaksi
- Pitkän käyttöiän, huollettavuuden/päivitetävyyden ja huollon toimivuuden huomioiminen laitehankinnoissa
- Kaksipuolisen tulostuksen säätäminen oletukseksi
- Energiansäästölamppuihin siirtyminen (T5-loisteputket, led-valot)
- Valaistussuunnittelu ja -automaatiikka
- Ilmanvaihdon säätäminen tarkoituksenmukaiseksi

6.4 Metsät ja hautausmaat

Seurakunnilla ja järjestöillä on vaihtelevasti maaomaisuutta. Metsien ja hautausmaiden hoitoa säätelevät monet lait, joita tulee noudattaa. Mailla voi olla kulttuurihistoriallisia ja luontoarvoja, joista tulee olla tietoinen ja jotka pitää huomioida maiden käytössä. Pienetkin luontokohteet voivat olla suojelun arvoisia. Sellaisia ovat (metsälain mukaan) mm. purot, yksittäiset vanhat puut, siirtolohkareet, liito-oravien ja isojen petolintujen pesäpuut. Suojelun arvoisia ovat myös esimerkiksi hartaan tunnelman luovat metsiköt.

Hautausmaita hoidetaan eri käytäntöjen mukaan. Ortodoksisen perinteeseen sopii hyvin luonnonmukaisesti hoidettu metsähautausmaa, jonka hoidon ympäristövaikutukset ovat pieniä verrattuna puutarhamaiseen ja nurmetettuun hautausmaahan. Ympäristövaikutuksia voi vähentää suosimalla istutuksissa kotimaan kasvistoon luontaisesti kuuluvia, helppohoitoisia ja kuivuutta kestäviä lajeja.

Seurakunnan harkitessa metsäomaisuuden myyntiä pitää pohtia myös vapaaehtoista metsänsuojelua, joka voi olla myös taloudellisesti kannattavampi vaihtoehto. Muun muassa valtio rahoittaa metsien eriasteista suojelua (Metso-ohjelma). Suojelupäätöksen positiivista imagomerkitystä ei pidä aliarvioida. Teon viestistä voidaan lukea esimerkiksi se, että tämä ympäristö on meille niin arvokas, että haluamme antaa sen lahjaksi jälkeemme tuleville.

Toimenpiteitä

- Hautausmaan kulttuuriarvojen kartoitus
- Maaomaisuuden luontoarvojen kartoitus
- Metsistä ja hautausmaista vastaavien työntekijöiden/luottamushenkilöiden kouluttaminen
- Metsänhoitosuunnitelman tekeminen
- Suojelutarpeen selvittäminen kartoitusten perusteella (metsälain mukaisesti)
- Vapaaehtoinen suojelu: Metso-ohjelma, pienet luontokohteet, WWF:n perintömetsä

- Kesähakkuista (15.4.-31.7.) pidättäytyminen
- Paineekyllästetyn puun välttäminen
- Suolauksen välttäminen (ja luopuminen siitä pohjavesialueiden lähellä)
- Perennojen ja kuivuutta hyvin kestävien lajien käyttäminen istutuksissa
- Linnunpönttöjen asentaminen (esim. lastenkerhon kanssa)
- Vähäpäästöisen polttoaineen käyttö pienkoneissa, mm. ruohonleikkureissa.
- Metsäomaisuuden sertifiointi (FFCS tai FSC)

6.5 Matkat

Liikenteen päästöt heikentävät merkittävästi ilman laatua ja kiihdyttävät ilmaston muutosta. Matkustuskulut ovat myös merkittävä menoerä kirkon hallinnossa, joten asiaan tulee todella kiinnittää huomiota.

Ortodoksiset seurakunnat ovat alueeltaan erittäin laajoja. Sen tähden monessa paikassa ei ole mahdollista turvautua joukkoliikenteeseen, vaan on pakko käyttää työntekijöiden ja seurakuntalaisten henkilöautoja. Tällöin on kiinnitettävä erityistä huomiota autojen käytön suunnitteluun ja käytettävä mahdollisimman paljon yhteiskyytejä. Tämä koskee sekä toimihenkilöitä että luottamushenkilöitä. Henkilöautoja käyttävien toivotaan myös mahdollisuuksien mukaan tarjoavan kirkkokyytejä autottomille.

Niillä paikkakunnilla, missä merkittävä osa toimitusmatkoista voidaan suorittaa julkisilla kulkuneuvoilla, seurakunta voi hankkia työntekijöille esimerkiksi kausilipun. Monilla alueilla on myös mahdollisuus työmatkapyöräilyyn. Seurakuntalaisten pyöräilyä voi tukea helposti tarjoamalla (katetut) pyörätelineet.

Ortodoksinen kirkko on jo aikaisemmin antanut ohjeen juna- ja linja-autokyytien suosimisessa, kun matkustetaan kirkon hallintoelinten kokouksiin. Ohjetta on syytä noudattaa. Lisäksi tulee pyrkiä järjestämään kokouksia puhelin-, sähköposti- ja videokokouksina.

Yhden lentomatkan hiilidioksidipäästöt vastaavat omakotitalon käyttämisen päästöjä vuoden aikana. Lentomattoja tulisi siis välttää ja kompensoida päästöt maksamalla rahastolle, joka sijoittaa rahat hiiltä ilmakehästä sitoviin projekteihin. OrtAid voisi toimia vastuutahona kirkkokunnan hiilikompensaatorahoja kerätessä.

Toimenpiteitä

- Liikenne- ja kuljetuspalveluun tekeminen
- Korvattujen ajokilometriä seuranta
- Bussikuljetuksen järjestäminen leireille ja vastaaviin tapahtumiin
- Ekologisen ajotavan koulutuksen järjestäminen
- Vähäpäästöisten autojen hankkiminen/hankinnan tukeminen
- Joukkoliikenteen työsuhdelipun hankkiminen työntekijöille
- (Katettujen) polkupyörätelineiden järjestäminen kiinteistöihin
- Pukuhuoneiden ja peseytymistilojen järjestäminen pyöräilijöille
- Osallistuminen autottomaan päivään
- Säännöllisen kimpakyytitoiminnan järjestäminen seurakunnan tapahtumiin saapuville
- Kimpakyytien järjestäminen seurakunnan työntekijöille
- Lausuntojen antaminen joukkoliikenteestä ja pyöräilyreiteistä
- Lentomattojen hiilidioksidipäästöjen kompensointi
- Tarpeettomien kokouksien välttäminen
- Video-, sähköposti- ja puhelinneuvotteluiden käyttäminen

LIITTEET

1 Ehdotus seurakunnan/muun toimijan ympäristöohjelman sisällysluetteloksi

Ympäristöohjelma sisältää selvityksen seurakunnan / muun toimijan kannalta tärkeimpien ympäristökysymysten nykytilanteesta sekä suunnitelman tilanteen korjaamiseksi. Eri teemoihin liittyvien selvitysten laajuus riippuu niiden merkityksestä seurakunnalle. Yksinkertaisimmillaan pienen seurakunnan tai muun toimijan ympäristösuunnitelma voi koostua muutamasta taulukosta (esim. jätehuolto, energia ja veden kulutus, toimisto, ympäristökasvatus), joissa sarakkeiden otsikot ovat:

- tämän hetken tilanne
- toimenpiteet ja tavoitteet
- vastuuhenkilö/t
- aikataulu

Keskisuuren seurakunnan ympäristösuunnitelma voi olla rakenteeltaan esimerkiksi seuraavanlainen:

- 1. Energian ja veden kulutus:** nykytilanne, tarpeelliset toimenpiteet ja tavoitteet
  - Pääkirkko
  - Muut kirkot ja rukoushuoneet
  - Muut kiinteistöt
- 2. Puhdistus:** nykytilanne, tarpeelliset toimenpiteet ja tavoitteet
  - Kirkot ja rukoushuoneet
  - Muut kiinteistöt
- 3. Rakentaminen ja korjaus:** nykytilanne, tarpeelliset toimenpiteet ja tavoitteet
  - Pääkirkko
  - Muut kirkot ja rukoushuoneet
  - Muut kiinteistöt
- 4. Jätehuolto:** nykytilanne, tarpeelliset toimenpiteet ja tavoitteet
  - Kirkot ja rukoushuoneet
  - Hautausmaa
  - Kirkkoherranvirasto
  - Keittiöt ja leirikeskukset
- 5. Matkat:** nykytilanne, tarpeelliset toimenpiteet ja tavoitteet
  - Toimihenkilöt
  - Luottamushenkilöt
  - Seurakuntalaiset
- 6. Metsät:** nykytilanne, tarpeelliset toimenpiteet ja tavoitteet
- 7. Korjaustoimenpiteiden kustannukset**
- 8. Korjaustoimenpiteiden aikataulut**
- 9. Ympäristökasvatussuunnitelma**
- 10. Vastuuhenkilöt**

Liitteinä suuremman seurakunnan ympäristösuunnitelmassa voi olla esimerkiksi *jätehuoltosuunnitelma*, *energiakatselmus/katsaus* tärkeimmistä kiinteistöistä sekä *liikennekartoitus*. Ympäristönäkökulmat huomioon ottava *bankintaohje* tukee toimihenkilöitä ympäristösuunnitelman noudattamisessa.

2 Ehdotuksia seurantamittareiksi

Veden kulutus
Sähkön kulutus
Paperin kulutus
Kertyvän sekajätteen määrä
Kertyvän biojätteen määrä
Korvatut ajokilometrit
Lennetyt kilometrit
Ympäristömerkittyjen tuotteiden osuus hankinnoista
Lähellä tuotettujen tuotteiden osuus hankinnoista
Eettisten sijoitusten osuus

3 Ympäristötietoa ja tiedonlähteitä netissä

Ympäristökasvatus

- Luonto-Liitto (mm. materiaaleja) www.luontoliitto.fi
- Opetushallinnon kestävä kehityksen sivut: www.edu.fi/teemat/keke/
- Eri-ikäisille sopivia vinkkejä jätteiden vähentämiseen YTV:ltä: www.ytv.fi/FIN/fiksu/
- Lopetetun Luontokoulu Sinitiaisen ”kootut palat” (löytyy sivuston Ajankohtaista-osiosta) sisältää lapsille tarkoitettuja ympäristökasvatusohjelmia, leikkejä ym. : <http://kunta.riihimaki.fi/luontokoulu/>
- Rautavaaran Metsäkartanon sivujen Ympäristöjyvistä löytyy laaja linkkikokoelma: www.metsakartano.com

Eettinen sijoittaminen

- Eettinen foorumi: www.eettinenfoorumi.org
- Evankelisluterilaisen kirkon sijoitusohjeet: www.evl.fi/kkh/talousetiikkateksti_verkko.shtml

Englanniksi tietoa löytyy esim. seuraavilta sivuilta:

- FTSE4Good Index Series: www.ftse.com/Indices/FTSE4Good_Index_Series/index.jsp
- Sustainable Asset Management Group: www.sam-group.com/html/main.cfm
- The Ethical Investments Research Service (EIRIS): www.eiris.org/index.htm
- Social Investment Forum (SIF): www.socialinvest.org/
- Social Funds: www.socialfunds.com/

Hankinnat

Puolueettomat ympäristömerkit

- Pohjoismainen ympäristömerkki, Joutsenmerkki: www.ymparistomerkki.fi
- EU:n ympäristömerkki, EU-kukka: www.eco-label.com/finnish/
- Suomalaiset luomumerkit:
  - Vihreä aurinkomerkki: <http://luomu.ruokatieto.fi>
  - Leppäkerttu (Suomessa tuotettua luomua, myöntäjä Luomu-liitto)

Lisää tietoa:

- Kuluttajaviraston laatima eko-ostajan opas: www.kuluttajavirasto.fi/ekok/
- Reilusta kaupasta, sivuilla myös Reilun kaupan seurakunta -kampanja: www.reilukauppa.fi
- Maksullinen tietokanta hankintojen ympäristövaikutuksista: www.hymonet.com

Energian säästö

- Erilaisista energiansäästötavoista (mm. energiakatselmuksista, energiatehokkaasta rakentamisesta) ja saatavilla olevasta rahoituksesta: www.motiva.fi
- Ympäristöystävällisistä energiantuotantomuodoista, tuottajista ja hinnoista: www.vaihdavirtaa.net
- Tietoa vähän kuluttavista lamputa ja neuvoja niiden valintaan: www.lampputieto.fi

Kiinteistöt

- Haja-asutusalueiden jätevedenkäsittelyn vaatimukset: www.ymparisto.fi/hajajatevesi

Rakentaminen

- Motivan ohjeet rakentamiseen: www.motiva.fi/rakentaminen/
- Rakennustietosäätiö. Ympäristöselosteet ja M1-merkki (sisäilmalle turvallinen) rakennustuotteissa: www.rts.fi

Puhdistus

- Kuluttajaviraston laatima eko-ostajan opas sisältää tietoa myös pesuaineista: www.kuluttajavirasto.fi/ekok/
- Pese Oikein –kampanja: www.washright.com/fi/

Jätehuolto

Erilliskerättyjä hyötyjätteitä (tarkista oman kuntasi määräykset)

- Biojäte
- Keräyspaperi
- Toimistopaperi
- Keräyspahvi
- Keräyskartonki
- Energijäte
- Palautuspullot
- Lasi
- Metallit
- Sähkö- ja elektroniikkaromu
- Akut
- Paristot
- Loisteputket
- Autot ja autonrenkaat
- Ongelmajätteet (mm. maalit, puhdistusaineet, akut, energiansäästölamput)

Lajitteluohjeita: www.kierratys.info

Vinkkejä jätteiden vähentämiseen: www.ytv.fi/FIN/fiksu/

Toimistot

- Energy Star –merkki myönnetään energiatehokkaille toimistolaitteille: www.eu-energystar.org/fi
- TCO-merkki sisältää mm. ympäristö- ja ergonomiavaatimuksia toimistolaitteille. Sivut englanniksi: www.tcodevelopment.com/

Metsienhoito

- Metso eli Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma. Valtiovetoinen järjestelmä, joka kannustaa metsänomistajia erilaisiin suojelutoimiin maillaan: www.metsonpolku.fi
- WWF, tietoa vapaaehtoisesta perintömetsät -suojaohjelmasta: www.wwf.fi
- Tietoa kesähakkuiden hatoista: Birdlife Suomi <http://www.birdlife.fi>
- Metsien FSC-sertifiointi: <http://finland.fsc.org/>
- Metsien FFCS-sertifiointi: <http://www.ffcs-finland.org/>

Liikenne

- Ekologisen ajotavan koulutusta: www.ecodriving.com
- Ajoneuvohallintokeskuksen ekoautoilusivut, sisältävät mm. eri automerkkien vertailua: www.ake.fi/AKE/Ekoautoilu/

Muita hyödyllisiä sivustoja:

- Ympäristöhallinnon sivut: www.ymparisto.fi
- Martat. Käytännöllisiä neuvoja ympäristö huomioiden: www.martat.fi
- Suomen luonnonsuojeluliitto: www.sll.fi